

Prawa językowe (mniejszości) jako prawa człowieka

**scenariusz lekcji wiedzy o społeczeństwie
w zakresie podstawowym i rozszerzonym
dla szkół ponadgimnazjalnych**

Przykłady dwu- i trójjęzycznych publicznych znaków drogowych/informacyjnych (w dominujących językach większości i językach mniejszościowych):

- francusko-bretońskie tablice w Bretanii
- polsko-łemkowska nazwa wsi w Beskidzie Niskim
- arańsko-katalońsko-hiszpańska tablica w Dolinie Aran w Pirenejach

CZĘŚĆ I

Informacje wstępne

Pakiet *Prawa językowe (mniejszości) jako prawa człowieka* jest przeznaczony dla nauczycieli przedmiotu wiedza o społeczeństwie w zakresie podstawowym i rozszerzonym.

Na przykładzie językowych praw mniejszości posługujących się zagrożonymi wyginięciem językami materiał przedstawia jedną z perspektyw rozumienia praw człowieka.

Przedstawiona tu propozycja pakietu dostosowana jest do wymogów programowych nauczania przedmiotu Wiedza o społeczeństwie wg załącznika nr 4 *PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA GIMNAZJÓW I SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH, KTÓRYCH UKOŃCZENIE UMOŻLIWIA UZYSKANIE ŚWIADECTWA DOJRZAŁOŚCI PO ZDANIU EGZAMINU MATURALNEGO* do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2012r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

Niniejszy materiał edukacyjny odpowiada następującym założeniom programu nauczania przedmiotu Wiedza o społeczeństwie:

- a. cele edukacyjne:
 - pogłębienie rozumienia tożsamości kulturowej i narodowej;
 - rozwijanie postaw tolerancji i eliminowania postaw ksenofobicznych;
- b. cele kształcenia:
 - wyjaśnienie różnych sposobów rozumienia kultury i tożsamości
 - przedstawienie najważniejszych dokumentów dotyczących (językowych) praw człowieka,
 - charakterystyka praw człowieka i obywatela zapisanych w Konstytucji RP,
 - przedstawienie mechanizmów ochrony (językowych) praw człowieka stosowane na świecie, w Europie i w Polsce;
- c. treści nauczania:
 - Kultura i współżycie ludzi o różnej kulturze
 - Ojczyzna, naród, mniejszości narodowe i etniczne
 - Prawa człowieka i ich międzynarodowa ochrona
 - Prawa człowieka w Polsce i ich ochrona
 - integracja europejska a prawa mniejszości językowych

Elementy pakietu mogą być również zastosowane w ramach innych przedmiotów (m.in. Historia, Wiedza o kulturze)

CZĘŚĆ II

O materiale

Scenariusz lekcji wraz z materiałami dodatkowymi jest propozycją dla wszystkich nauczycieli wiedzy o społeczeństwie, którzy z jego wykorzystaniem chcą uczniom na przykładzie językowych praw mniejszości przedstawić problematykę (ochrony) praw człowieka. O ile zagadnienia mniejszości narodowych i etnicznych czy religijnych pojawiają się w programach nauczania (m.in. wiedzy o społeczeństwie), o tyle brak w nich odniesień do mniejszości językowych, a zwłaszcza w kontekście języków mniejszości jako zagrożonego i ginącego aspektu otoczenia człowieka i jego krajobrazu kulturowego.

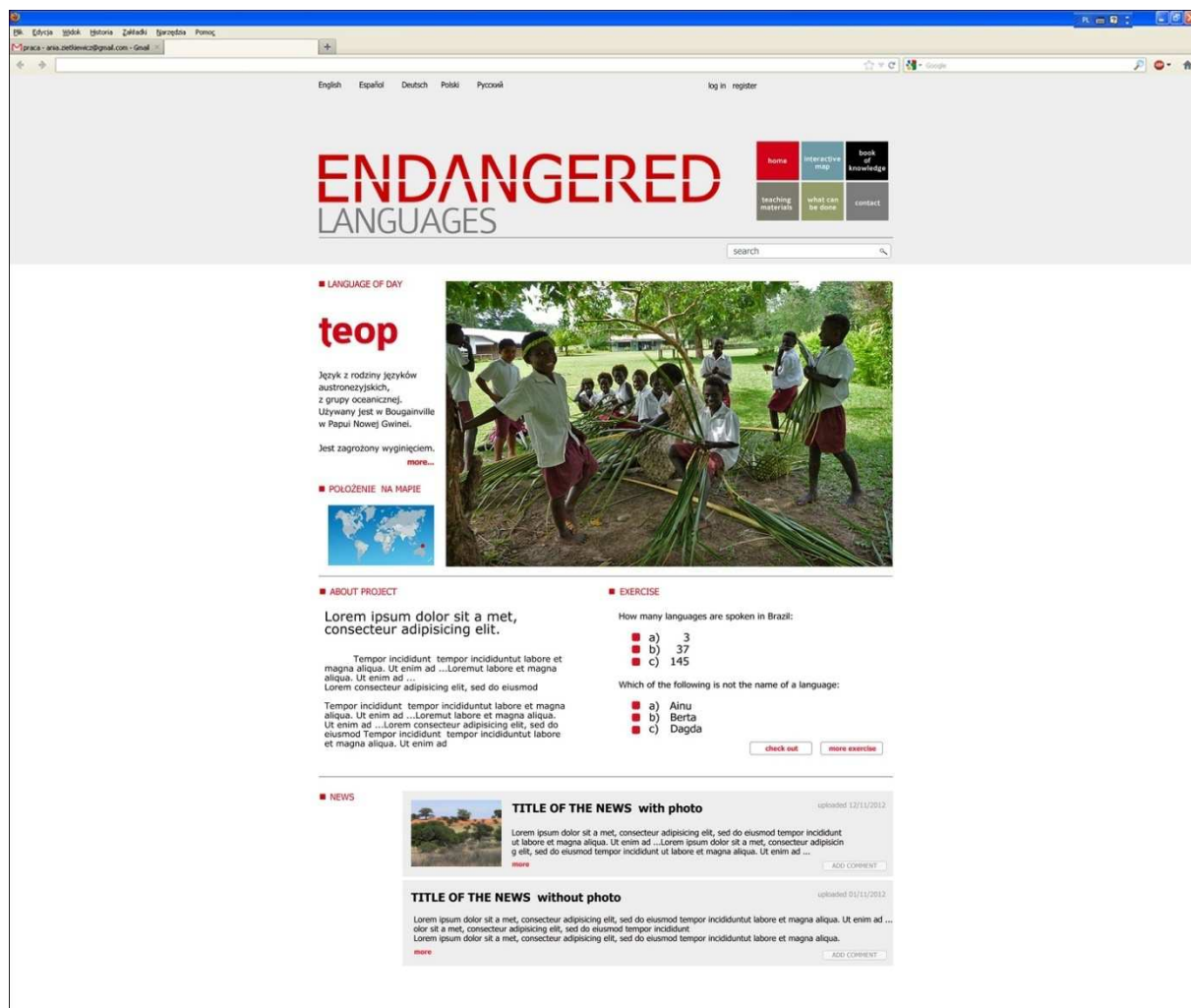
Pakiet składa się z:

- scenariusza lekcji dla nauczyciela
- materiału dla ucznia
- 2 nagrań audio
- niniejszego wprowadzenia

Scenariusz jest przewidziany na **jedną jednostkę lekcyjną** (45 minut).

Scenariusz może zostać włączony do zestawu materiałów używanych w toku nauki, jako narzędzie realizacji wskazanych wyżej zakresów tematycznych, jak również stanowić materiał zapasowy do wykorzystania na przykład podczas zastępstwa w innej klasie.

Jeśli w czasie lekcji jest możliwość skorzystania z rzutnika oraz komputera z dostępem do Internetu, warto zachęcić uczniów do dalszych poszukiwań we własnym zakresie i pokazać stronę internetową o językach zagrożonych www.adresstrony.eu (ryc. 1.). Jeśli pojawi się okazja do tak szerokiego wykorzystania multimediów, z całą pewnością można rozważyć wykorzystanie scenariusza w ramach lekcji pokazowej.

ryc. 1. Strona *Języki w niebezpieczeństwie*.

Niniejszy zestaw materiałów jest częścią przeznaczonego dla szkół ponadgimnazjalnych pakietu edukacyjnego *Języki w niebezpieczeństwie*, który poświęcony jest tematyce języków zagrożonych wyginięciem.

Oprócz zestawu scenariuszy lekcji pakiet składa się z *Księgi Wiedzy* - kompendium wiedzy na temat języków zagrożonych oraz innych ciekawych zagadnień językoznawczych - oraz wspomnianej strony internetowej www.adresstrony.eu dla zainteresowanych językami zagrożonymi nauczycieli i uczniów. Strona zawiera sekcję *Materiały edukacyjne* przewidzianą specjalnie dla Państwa. Znajdą Państwo w niej scenariusze lekcji dla różnych przedmiotów szkolnych wraz z dodatkowymi informacjami i wskazówkami odnośnie korzystania z nich.

Pakiet powstał w ramach projektu *Innovative Networking In Infrastructure for Endangered languages* finansowanego z 7. Programu Ramowego UE.

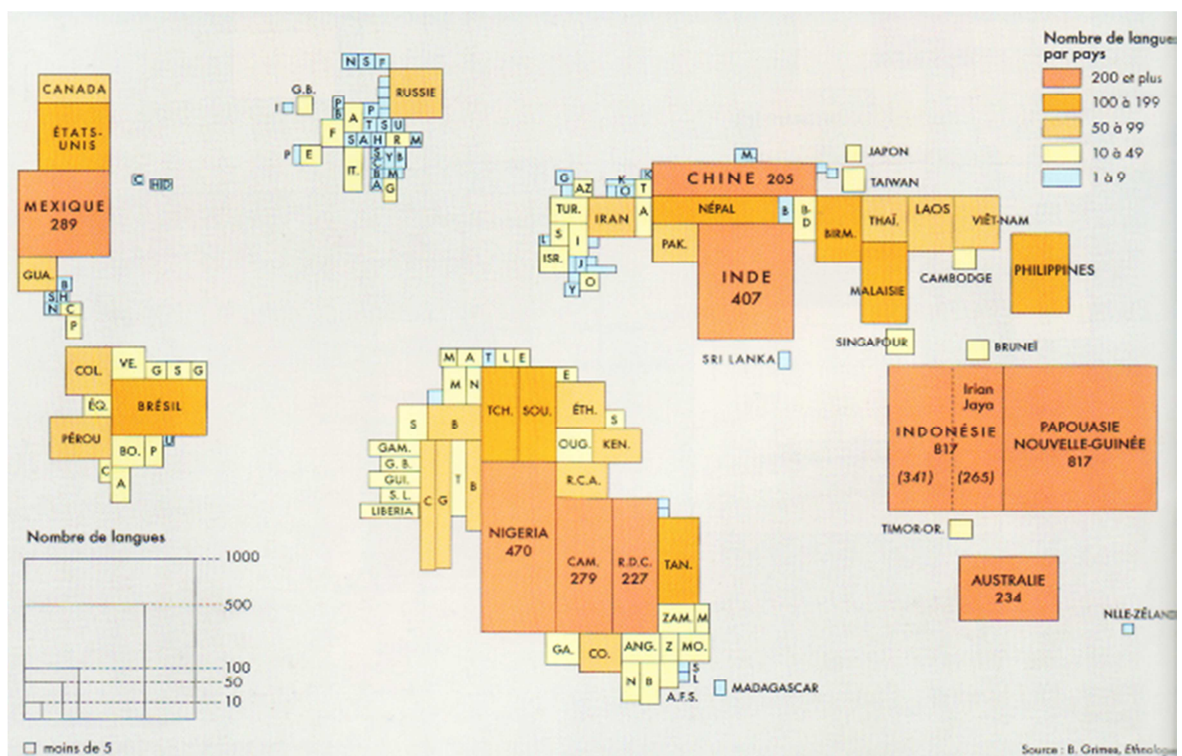
CZĘŚĆ III

Języki zagrożone

Zapoznanie z zarysem teorii i praktyki praw językowych w odniesieniu do mniejszości narodowych i etnicznych pozwoli na uświadomienie sobie kontekstu językowego praw człowieka, oraz na zapoznanie uczniów ich z dotychczas nieobecną w polskich szkołach tematyką języków zagrożonych wyginięciem/wymarciem.

W krajach Europy – od Atlantyku po Ural i Kaukaz – mówi się ok. 230 językami, co stanowi stosunkowo niewielką część spośród używanych jeszcze na całym świecie ok. 6500 języków. Z wyjątkiem Federacji Rosyjskiej (100-135 języków w części europejskiej i azjatyckiej) nie ma w Europie krajów tak wielojęzycznych, jak np. Papua Nowa Gwinea (830 języków), Indie (445 języków), czy Chiny (296 języków), a co za tym idzie – powszechna wielojęzyczność jest na naszym kontynencie zjawiskiem o wiele mniej powszechnym, niż w innych częściach świata.

Niniejsza mapa pokazuje, jak w uproszczeniu wyglądałaby mapa świata, gdyby za kryterium przyjąć nie powierzchnię danego kraju, a liczbę języków używanych na jego terenie.

Źródło: Breton, Roland 2003. *Atlas de langues du monde*. Paris: Autrement).

Większość krajów Europy to państwa o niskim lub średnim zróżnicowaniu językowym, bardzo często z jednym dominującym językiem państwowym/urzędowym/oficjalnym. Jednak nawet proste porównanie liczby państw w Europie (48 ~49), z liczbą 230 języków wskazuje, że i w Europie wiele jest mniejszych języków: są to języki mniejszości narodowych i etnicznych (np. białoruski, rusiński) oraz języki regionalne (np. kaszubski, wenecki, oksytański), języki diasporowe (romskie, żydowskie). Są odmiany językowe starające się o podniesienie ich statusu (i oficjalnego i lingwistycznego – jak np. śląski, walońskie,)Wiele z nich (np. karaimski, wilamowski, języki Wysp Normandzkich, liwski) zagrożonych jest rychłym wyginięciem. Los taki już był spotkał języki np. polsko-litewskich Tatarów,

celtyckie języki manx i kornicki (aczkolwiek te dwa ostatnie są na małą skalę, acz skutecznie rewitalizowane, a nawet w przypadku tatarskiego próby rewitalizacji zaczyna się podejmować).

Do najbardziej zróżnicowanych językowo państw europejskich należą, oprócz Rosji: Belgia, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Mołdawia, Włochy, najbardziej jednorodnie językowo są zaś: Watykan, Islandia, Portugalia, Dania i Węgry.

Prawa użytkowników języków mniejszości narodowych i etnicznych stanowią od pewnego czasu coraz bardziej istotny i wymierny aspekt praw człowieka. O ile jednak najstarsze dokumenty międzynarodowe dotyczące tych praw, jak np. *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka* Organizacji Narodów Zjednoczonych przyjęta w 1948 roku, skupiają się na zakazie dyskryminacji ze względu na rozmaite kryteria, w tym język (

Znaczna część języków świata to języki małe, używane jedynie przez starsze pokolenia lub takie, którymi mówi się tylko w domu: młodzi użytkownicy takich języków nie mają szansy uczyć się matematyki ani czytać książek w języku, w którym zostali wychowani. Szacuje się, że przed końcem obecnego stulecia połowa wszystkich języków obecnie używanych na świecie wyginie. Wraz z nimi zniknie znaczny wycinek bogactwa kulturowego ludzkości. Językoznawcy i antropolodzy sukcesywnie opisując kolejne języki i społeczności ich użytkowników odkrywają, że małe, zagrożone języki często przechowują bezcenną wiedzę o obrzędach, zwyczajach czy choćby leczniczym działaniu roślin. Starsze pokolenia przechowują tę wiedzę wraz z językiem, którego młodsze już nie znają. W preferowanych przez młodych ludzi większych, dominujących językach danego regionu często nie ma środków do wyrażenia wiedzy wypracowanej przez kolejne pokolenia użytkowników języka, który właśnie ginie. O 80% języków obecnie będących w użyciu wiemy bardzo niewiele lub zwyczajnie nic. Wiele z nich zniknie nieudokumentowane.

Strona internetowa www.adresstrony.eu i znajdujące się na niej materiały są do Państwa dyspozycji. W przypadku pytań, wątpliwości lub jakichkolwiek sugestii zachęcamy również do kontaktu z nami poprzez naszą skrzynkę mailową: innet@amu.edu.pl.

Życzymy owocnej pracy ze scenariuszem!

Zespół INNET